

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องเวลา ในปรัชญาของคานท์กับพุทธปรัชญา	
ชื่อผู้เขียน	สันธยา ลีลาไว	
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชาปรัชญา	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์	ประธานกรรมการ
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้อย พงษ์สนิท	กรรมการ
	อาจารย์ ดร.ประมวดี เพ็งจันทร์	กรรมการ

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษามโนทัศน์เรื่องเวลาเชิงอัตวิสัย ซึ่งเป็นเวลาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ จิต และกระบวนการรู้ โดยเปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องเวลาของอิมมานูเอล คานท์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ในสามประเด็นคือ 1) การปรากฏอยู่ของเวลาเชิงอัตวิสัย 2) การปรากฏของเวลาในกระบวนการรู้ (ญาณวิทยา) 3) ทิศทางของเวลา

ผลจากการศึกษาพบว่า มโนทัศน์เรื่องเวลาของคานท์และพุทธปรัชญาเหมือนกันบางส่วนในทั้งสามประเด็นคือ เป็นเวลาเชิงอัตวิสัย ซึ่งเมื่อปรากฏอยู่นั้นเกี่ยวข้องกับและอิงอาศัยจิต ปรากฏอยู่ในกระบวนการรู้ มีหนึ่งมิติเหมือนเส้นตรงและมีทิศทางพุ่งไปข้างหน้า

อย่างไรก็ตามในความเหมือนนั้นมีความแตกต่างอยู่ด้วย คือในการปรากฏอยู่เชิงอัตวิสัยคานท์กล่าวว่าเวลาขึ้นอยู่กับฐานะกฎเกณฑ์ที่กำหนดการทำงานของจิต เป็นอะพริออริ (A priori) ทางพุทธปรัชญาพบว่า เวลาเป็นบัญญัติธรรมที่ใช้เรียกกระบวนการเปลี่ยนแปลงของจิตที่ทำหน้าที่ตามธรรมชาติ ตัวกฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่อยู่พร้อมกับจิต

ในกระบวนการรู้ คานท์กล่าวว่าเวลาคือเงื่อนไขก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ซึ่งถูกต้องและเป็นจริงแบบวิทยาศาสตร์ เป็นเงื่อนไขจำเป็นในการรู้และเป็นสากล มโนภาพต้องปรากฏในเวลาเสมอ ส่วนในทางพุทธปรัชญาพบว่าความรู้ต้องปรากฏในเวลาเช่นกัน เพราะเวลาเป็นผล

ทางธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงของจิต หากจิตไม่มีการเกิด-ดับ ก็ไม่มีเวลาปรากฏ และไม่มี การรู้ใดๆ ความที่กล่าวว่าลำดับคือลักษณะของเวลาซึ่งกำหนดการรู้ที่ละมโนภาพหรือหลายมโน ภาพในกรอบเวลาเดียวกันได้ ทางพุทธปรัชญา กล่าวว่า การรับรู้อย่างมีลำดับเป็นธรรมชาติของ จิตเองซึ่งเป็นเวลาเฉพาะ เวลาชุดเดียวจะปรากฏเพียงอารมณ์เดียว

ความที่กล่าวว่าเวลามีหนึ่งมิติและมีทิศทางพุ่งไปข้างหน้าสู่ความเป็นอนันต์ หมาย ความว่าจุดกำเนิดของเวลาเป็นอนันต์ มนุษย์จึงสามารถมีความรู้ใหม่ๆ ได้ไม่จำกัด จุดกำเนิดของ เวลาทางพุทธเป็นอนันต์เช่นกันหากมีปัจจัยคือ "กรรม" เวลาที่มีทิศทางสู่ไปอนาคตนี้เป็นสิ่งที่บอกว่า "ปัจจุบันขณะ" คือเวลาเดียวที่เป็นจริง อย่างไรก็ตามพุทธปรัชญา กล่าวไว้ชัดเจนกว่าความที่ใน เรื่องสภาวะที่ "ไร้เวลา"

มโนทัศน์เรื่องเวลาของคานท์และของพุทธปรัชญาต่างก็มีส่วนสำคัญในการยืนยัน ความมีอยู่และบทบาทของจิต รวมถึงศักยภาพของมนุษย์ในการมีความรู้ อันจะนำไปสู่การกระทำที่ ดีและการแสวงหาอิสรภาพ การนำมโนทัศน์นี้มาสู่จิตทำให้รู้ว่ามีมนุษย์กับเวลาเป็นอันหนึ่งอันเดียว กัน เวลาไม่ใช่ความแปลกแยกหรือเป็นสิ่งที่ควบคุมชีวิตของมนุษย์ มนุษย์สามารถจัดการเวลาที่ มนุษย์มีเพื่อเป้าหมายของชีวิตได้ มโนทัศน์เรื่องเวลาจึงเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญประการหนึ่งที่ช่วย ตอบปัญหาเรื่องสถานภาพของมนุษย์ ความรู้และจริยธรรมของมนุษย์ได้

Thesis Title	A Comparative Study on the Concept of Time in Kantian and Buddhist Philosophy	
Author	Ms. Santaya Leelawai	
M.A.	Philosophy	
Examining Committee	Lecturer Dr. Phisit Kotsupho	Chairman
	Asst. Prof. Noi Pongsanit	Member
	Lecturer Dr. Pramuan Peangchan	Member

Abstract

The purpose of this research is to study the subjective concept of time which relates to human, mind and knowing process. The objectives are to compare the concept of time in Kantian and Buddhist philosophy regarding its subjectivity, its relation to the knowing process and its direction.

It was found that both Kantian and Buddhism's time concepts are subjective, relevant to epistemological process, one-dimensional and progressive.

However, within the similarities exist the differences. As for being subjective, Kant said that time exists as a rule of the working mind, therefore it is a priori. In Buddhism, time is just a mere concept, not the reality, which refers to the changing of the functioning mind. The Law and the mind exist simultaneously.

In the knowing process, Kant said that time is a priori synthesis which has objective validity the same way as scientific knowledge. It is a necessary and universal condition. Representations or phenomena of any objects have to exist in time. In

Buddhism, the knowing process also exists in time, however, it is the result, not the rule, of the working mind. Without the mind changing, no time can exist, therefore yields no knowledge. Kant said that succession is a characteristic of time which constructs the flow of representations – one or many at a time frame. Buddhism indicates that it is by its own nature that the mind must perceive one object at a time, or in succession. One time frame appears only one perceived object.

As for direction, Kant said that time is one-dimensional, progressing into infinity. He meant that the origin of time is infinity, that is to say, humans are able to perceive any new knowledge or representation of the world. For Buddhism, time is also infinity as long as Karma exists. The progressing direction of time implies that the only real existence is only the present. However, clearer indication is made in Buddhism regarding the state of a Void of time.

The concepts of time in both Kantian and Buddhist philosophy are significant in confirming the existence and the functions of the mind as well as human's ability in acquiring knowledge. The very aim of the knowledge is to experience morality and freedom of individual. Bringing the concept of time into the mind proves that man is not alienated from time and that time by itself has no control over human's lives, but vice versa. The knowledge of the subjective concept of time, therefore, helps strengthen human's position in the world, knowledge and morality.